

PL-BY-UA
2014-2020

Common Perspective

Cross-border Academy of Development

TRZECIA TRANSGRANICZNA AKADEMIA ROZWOJU W MIŃSKU (BIAŁORUŚ)

www.pbu2020.eu

TRZECIA TRANSGRANICZNA AKADEMIA ROZWOJU W MIŃSKU (BIAŁORUŚ)

Dziewiątego sierpnia 2018 r. w hotelu „Victoria” w Mińsku (Białoruś) odbyła się III edycja Transgranicznej Akademii Rozwoju, zorganizowanej w ramach 15-lecia Programu „Polska-Białoruś-Ukraina”. Ponad 150 osób z Polski, Białorusi i Ukrainy zebrało się, aby posłuchać ekspertów w zakresie dziedzictwa kulturowego, historycznego i naturalnego.

Zgodnie z tradycją Akademia została otwarta przez Dyrektora Centrum Projektów Europejskich doktora Leszka Bullera, który najwięcej uwagi poświęcił drugiemu konkursowi propozycji projektów do Programu. Kierownik Wspólnego Sekretariatu Technicznego Paweł Słowikowski przedstawił główne osiągnięcia Programu „Polska-Białoruś-Ukraina” za trzy okresy istnienia Programu: 2004-2006, 2007-2013, 2014-2020.

Zarówno w pierwszej, jak i w drugiej edycji Akademii, które odbyły się w grudniu 2016 roku w Janowie Podlaskim i we wrześniu 2017 r. we Lwowie, niezależni eksperci przedstawili ważne informacje, dotyczące przygotowania mikroprojektów w ramach Programu Współpracy Transgranicznej „Polska-Białoruś-Ukraina” na lata 2014-2020. Polscy, białoruscy i ukraińscy eksperci omówili popularne trendy i perspektywy w zakresie ochrony wspólnego dziedzictwa kulturowego, historycznego i naturalnego trzech sąsiadujących krajów. Potencjalni kandydaci mogli uzyskać cenne porady ekspertów i w ten sposób ulepszyć swoje pomysły projektowe do złożenia w drugim naborze propozycji projektów.

www.pbu2020.eu

PL-BY-UA
2014-2020

Program współpracy transgranicznej „Polska-Białoruś-Ukraina” 2014-2020 wszedł w najbardziej ciekawy i dynamiczny etap. W tym roku obchodzimy jego 15-lecie. W ciągu 15 lat program współpracy transgranicznej stał się istotnym zasobem dla promowania rozwoju społeczno-gospodarczego regionów przygranicznych, pozwolił wykorzystać potencjał sąsiednich krajów. W ciągu 15 lat udało się sfinansować około 400 projektów. I choć doświadczenie współpracy między trzema krajami liczy sobie znacznie więcej lat, wraz z pojawieniem się Programu „Polska-Białoruś-Ukraina” współpraca osiągnęła wymiar praktyczny. Eksperti podsumowali na konferencji zakończony nabór i przedstawili swoją wizję nadchodzącego drugiego naboru zgłoszeń do konkursu. Podczas drugiego naboru zgłoszeń do Programu wnioskodawcy mogą składać formularze ofertowe na dwa priorytety w ramach celu tematycznego „Dziedzictwo”. Priorytet Pierwszy – 1.1. Promocja kultury lokalnej i zachowanie dziedzictwa historycznego. Drugi – 1.2. Promocja i zachowanie dziedzictwa naturalnego.

Akademia zgromadziła na jednej sali naukowców oraz praktyków z własnymi pomysłami i wizją naukowego składnika projektów współpracy transgranicznej. Zadaniem ekspertów było zapewnienie przyszłym wnioskodawcom praktycznych wskazówek na temat stworzenia projektów, pomoc w wypracowaniu pomysłów na projekty lub udoskonalenie tych już istniejących. Doświadczenie praktyków również ma pomóc wypracować model stworzenia projektów i wdrożyć nowe podejścia dla przyszłych edycji Programu.

WSKAŹNIKI PROGRAMOWE Z AKCENTOWANIEM WSKAŹNIKÓW II NABORU KONKURSOWEGO

Cykl wystąpień niezależnych ekspertów zaczął doktor **Marcin Zarzecki** (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie), który przedstawił analizę wskaźników Programu „Polska-Białoruś-Ukraina”, zwracając szczególną uwagę na wskaźniki rezultatu i produktów celu tematycznego „Dziedzictwo”.

Według dra Zarzeckiego następujące wskaźniki należy koniecznie osiągnąć w 2. naborze wniosków do konkursu:

CT DZIEDZICTWO

Priorytet 1.1. – Promocja kultury lokalnej i zachowanie dziedzictwa historycznego

Wskaźnik produktów

- Liczba udoskonalonych obiektów dziedzictwa kulturowego i historycznego będąca bezpośrednim wynikiem wsparcia Programu;
- Liczba transgranicznych wydarzeń kulturowych zorganizowanych przy wsparciu EIS.

Wskaźnik rezultatu

- Wzrost liczby odwiedzających obiekty dziedzictwa historycznego i kulturowego.

Priorytet 1.2. - Promocja i zachowanie dziedzictwa naturalnego.

Wskaźnik produktów

- Liczba uczestników transgranicznych wydarzeń kulturowych, zorganizowanych przy wsparciu finansowym EIS.

Wskaźnik rezultatu

- Wzrost liczby odwiedzających obiekty dziedzictwa naturalnego.

Dodatkowo, w razie potrzeby, mogą być stosowane również inne konkretne wskaźniki produktów projektu.

Ekspert podkreślił szczególną rolę innowacji. Każdą branżę, w tym dziedzictwo kulturowe i historyczne, dosłownie przenikają nowe technologie. I to również należy wziąć pod uwagę podczas przygotowywania nowych projektów. Według dra Marcina Zarzeckiego w każdym regionie Polski tworzy się szkoły „techniczne”, w których chcący wziąć udział w stworzeniu projektów będą uczeni jak to zrobić, jak napisać wniosek. Na takich spotkaniach można będzie znaleźć partnera, zaproponować współpracę. Na początku takie spotkania będą się odbywały na poziomie lokalnym. A od października 2018 roku na kandydatów czekają konsultacje transregionalne.

ZACHOWANIE DZIEDZICTWA NATURALNEGO

Białoruscy eksperci: doktor nauk historycznych **Aliaksandr Panko** (Brzeski Uniwersytet Państwowy im. A. Puszkina) i pan **Mikalai Mikhalchuk** (Poleski Instytut Rolniczo-Ekologiczny im. A. Puszkina) poruszyli kwestie zachowania dziedzictwa naturalnego i ekologii w regionie. Kwestie odnajdowania i ochrony skarbów natury nadal są aktualne. Wiele osób sądzi, że na Białorusi, w Polsce i na Ukrainie zasoby naturalne są dobrze zbadane, ale to nie do końca prawdziwe stwierdzenie. Na przykład, kilka lat temu w obwodzie brzeskim pojawił się pierwszy w historii Białorusi rezerwat przyrody – to lewobrzeżna część rzeki Jasiołda. Ponadto, w 2009 roku w rejonie małoryckim znaleziono unikatowy botaniczny pomnik przyrody.

Ekspertzi podkreślili, że do zarządzania projektem wielu badaczy brzeskich przyszło z projektu „Trzy Polesia – wspólnej strategii ochrony i ekologicznego wykorzystania dziedzictwa naturalnego terenu pogranicza polsko-białorusko-ukraińskiego”, realizowanego w ramach Programu Dobrosąsiedztwa „Polska-Białoruś-Ukraina” 2004-2006. Unikatowość projektu polega na tym, że wszystkie trzy strony projektu: Polska, Białoruś i Ukraina działały jako trzech równoprawnych partnerów finansowych.

Kolejny projekt, który wpłynął na tworzenie wspólnych inicjatyw – to wspólny projekt transgraniczny, realizowany w ramach Programu w okresie 2007-2013 przez dwa uniwersytety – Brzeski Uniwersytet Państwowy im. A. Puszkina i Państwową Wyższą Szkołę im. Jana Pawła II w Białej Podlaskiej. Jest on oparty na klasycznej turystyce – opracowaniu szlaku rowerowego „Śladami nadbużańskich tajemnic”, lecz ekspert zaproponował, aby rozpatrywać ten projekt szerzej – jako formę turystyki ekologicznej.

Eksperti wymienili możliwe pomysły na projekty w zakresie dziedzictwa naturalnego:

- ▶ działalność wydawnicza na temat zachowania dziedzictwa naturalnego, w tym wydanie międzyregionalnej Czerwonej Księgi;
- ▶ organizacja wydarzeń z okazji okrągłych rocznic, np.: 80-lecie utworzenia Biura Melioracji Polesia i 85-lecie wyprawy Louise Boyd na Polesie;
- ▶ organizowanie pokazowych ogrodów botanicznych, na przykład, hodowli roślin leczniczych i korzennych;
- ▶ oszczędne zużycie i zachowanie rewersów energii;
- ▶ informacja turystyczna o trasach ekologicznych;
- ▶ organizowanie wystaw (zdjęcia, rysunki) na temat ochrony dziedzictwa naturalnego;
- ▶ tworzenie nowych unikatowych produktów turystycznych.

KULTURA – TO, CO NAS ŁĄCZY

Dziedzictwo kulturowe i historyczne związane z lokalną kulturą to ciekawa perspektywa dla przyszłych projektów. W ramach panelu o zachowaniu dziedzictwa kulturowego i historycznego wystąpiło sześciu ekspertów.

Według dra **Yury Pachkovskyy** (Lwowski Uniwersytet Narodowy im. I. Franki) współczesne rozumienie dziedzictwa kulturowego – to nie tylko zabytki kultury i historii, ale też środowisko, unikatowe tereny historyczne i krajobrazowe. W dzisiejszym świecie dziedzictwo kulturowe stanowi potężny czynnik gospodarczego rozwoju strategicznego kraju. Dr Pachkovskyy szczególnie podkreślił wykorzystanie osiągnięć technologii jak również tworzenie nowoczesnych produktów elektronicznych, dostosowanych do użytkowania na smartfonach, tabletach i komputerach.

W ramach przyszłych projektów pan Yury Pachkovskyy wskazał możliwe działania takie jak: tworzenie elektronicznych przewodników, elektronicznych produktów turystycznych, interaktywnych przewodników w różnych językach, organizację startupów w dziedzinie turystyki kulturowej.

Ponadto ukraiński ekspert zaproponował ewidencjonowanie obiektów dziedzictwa kulturowego. W tym celu mogą być tworzone wirtualne elektroniczne systemy ewidencji obiektów dziedzictwa kulturowego, mogą być opracowywane systemy informacyjno-analityczne, tworzone cyfrowe katalogi, aktualizowane podstawy normatywno-prawne, dotyczące rewitalizacji niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

Dr Pachkovskyy zaproponował rozważyć dziedzictwo kulturowe i historyczne z punktu widzenia marketingu, na przykładzie Ukrainy. Ekspert uważa, że co dziesiąty Europejczyk chciałby dostać się na ukraińską wieś. W kraju znajduje się około 30 tys. pomników kultury. Z nich najwięcej – 11 % jest w Kijowie, 10 % – w obwodzie charkowskim. W obwodzie lwowskim

liczba takich pomników stanowi jedynie 5 % ogólnej ich liczby, czyli 2045. Jednocześnie istnieje wiele problemów z zachowaniem tego dziedzictwa. Około 70 % obiektów wymaga rekonstrukcji, 10 % jest w złym stanie, a na Ukrainie nie istnieje zunifikowany system ochrony tych zabytków. Ekspert proponuje wprowadzanie nowych technologii w celu zapoznania się z zabytkami, prowadzenie inwentaryzacji dziedzictwa kulturowego, staranie się o maksymalne zachowanie autentyczności, a proponowane projekty według niego powinny być skuteczne nie tylko z punktu widzenia zwiedzania tych zabytków, ale też z punktu widzenia innowacyjności projektu.

Polska ekspertka dr **Anna Fidelus** (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie) zaproponowała wprowadzenie większej liczby projektów sieciowych, które pozwalają budować i rozwijać współpracę polsko-białorusko-ukraińską. Sieci mogą być konkretyzacją istniejącej współpracy poszczególnych instytucji, która istniała wcześniej i nadal trwa, formalnie jednak nie istniały żadne instrumenty finansowe wspierające współpracę tych instytucji. Współpraca sieciowa może być zorganizowana według kierunków tematycznych takich jak: współpraca gospodarcza, edukacyjna lub kulturowa, jak też współpraca w dziedzinie bezpieczeństwa po obu stronach granicy.

Zdaniem dr Fidelus uwagę należy skupić na poprawie potencjału regionów przygranicznych z punktu widzenia rozwoju innowacyjnego, jak też umocnieniu współpracy między uniwersytetami, instytutami naukowo-badawczymi, organizacjami sfery biznesowej.

W kontekście planowanych projektów dr Fidelus pochyliła się nad kwestią rozwoju stosunków społecznych. Komunikacja wewnątrz projektu jest ważnym czynnikiem w procesie jego realizacji, zwłaszcza jeśli uczestnicy projektu pochodzą z różnych krajów. W związku z powyższym, nowy projekt może stać się okazją do wzmocnienia stosunków społecznych, ale też jego skuteczność zależy od jakości komunikacji wewnątrz projektu.

Białoruski ekspert pan **Stsiapan Sureyka** w swoim przemówieniu podkreślił, że temat dziedzictwa ma, przede wszystkim, sens duchowy, który ono niesie. Dlatego zdaniem p. Sureyka wskaźniki ilościowe, takie jak: ilość wizyt w obiektach kulturowych i historycznych przy ocenie realizacji danego projektu nie zawsze odzwierciedlają niezbędne informacje. Znacznie ważniejsze jest to, aby ocenić, jak projekt zmienił życie tych, którzy mieszkają na danym terenie. I tutaj pan Sureyka podkreśla kilka aspektów:

1. Zaangażowanie w tło społeczno-kulturowe kilku rodzajów dziedzictwa kulturowego, na przykład, synteza wielu kultur.
2. Inkluzja społeczna. Znaczącym jest uwzględnienie interesów osób niepełnosprawnych i grup marginalizowanych, praca w zakresie integracji kulturowej.
3. Ważne jest, aby rozważyć kwestie dziedzictwa wraz z procesami zrównoważonego rozwoju, tworzenia nowych doświadczeń, nowych pomysłów.
4. Najlepszy projekt to taki projekt, na który zapotrzebowanie od dawna istnieje i który nadal żyje po zakończeniu finansowania.
5. Ważny wynik każdego projektu to sformułowanie odpowiedzi na pytanie o to, czym jest dziedzictwo kulturowe.

Kolejny ukraiński ekspert pan **Vladimir Shvets** (Lwowski Uniwersytet Narodowy im. I. Franki) uważa, że zwraca się niewielką uwagę na takie obiekty dziedzictwa kulturowego i historycznego, jak zabytki sztuki zamkowej i pałacowej. Odbudowa tych obiektów wymaga znacznych zasobów i nie może być sfinansowana w mikroprojektach. Jednak przy zastosowaniu podejścia modułowo-stopniowego cel ten stanie się bardziej realny. Jako poszczególne moduły mogą występować projekty tworzenia zbiorów muzealnych o różnym ukierunkowaniu tematycznym. Wśród tematów mogą znaleźć się tematy gromadzenia artefaktów dziedzictwa kulturowo-historycznego Polaków, Białorusinów i Ukraińców, dotyczące, na przykład, działalności edukacyjnej, rozwoju współpracy, obiegu pieniężnego, kształtowania działalności bankowej i ubezpieczeniowej na obszarze przygranicznym. Takie zbiory mają wszystko, aby stać się obiektami turystyki po obu stronach granicy. Utworzone w ramach mikroprojektów zbiory muzealne mogłyby stać się podstawą dekoracji wnętrz odrestaurowanych zamków i pałaców. Kształtować koordynację jako ośrodki organizacyjne takich inicjatyw mogą towarzystwa (związki) dziedzictwa kulturowego zjednoczone wokół obiektów historycznych i kulturowych. Celem tworzenia takich związków jest połączenie i aktywizacja wysiłków społeczeństwa skierowanych na zachowanie wartości kulturowych Polski, Białorusi i Ukrainy. Naukowiec podkreślił, że wspólne dziedzictwo kulturowe należy pokazywać, a nie ukrywać. W tym celu byłyby przydatna elektroniczna katalogizacja archiwów.

Projekt można uznać za skutecznie zrealizowany w przypadku, gdy spotka się z zainteresowaniem. Ocena osób z zewnątrz daje możliwość opowiedzenia o błędach i osiągnięciach. Lecz ważnym jest zrozumienie, jakie powinny być kryteria jego oceny – zewnętrzne czy też wewnętrzne. Skuteczność projektu można ocenić badając stosunek kosztów do wyników i wskaźników, jak też według wskaźników wzrostu liczby konsumentów produktu kulturalnego po realizacji projektu.

Do zwrócenia uwagi na wskaźniki jakościowe przy realizacji projektów zachęcał również polski ekspert **Mieczysław Ozorowski**. Projektu nie można uznać za udany, jeżeli okres jego trwania to tylko okres finansowania. Projekt, który nie był w stanie zainteresować ludzi, nie ma przyszłości, nawet jeśli jest on bardzo atrakcyjny.

Trzeba dążyć do tego, aby pracować nad zachowaniem dziedzictwa na jakościowo nowym poziomie. I tu wyróżnia się pięć podstawowych kwestii:

1. Ilość obiektów dziedzictwa
2. Liczba inicjatyw
3. Liczba wspólnych badań
4. Współpraca organizacji publicznych i pozarządowych
5. Partnerstwo w kraju.

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ

Podsumowując konferencję, eksperci wyrazili swoją wizję ważnych aspektów, na które należy zwrócić uwagę przy opracowywaniu nowych projektów.

1. Zmniejszenie światowego zużycia i produkcji energii elektrycznej o 20 % - niezbędny środek.
2. Stabilizacja zasobu leśnego. Lasy tropikalne wycina się z prędkością „jedno boisko do piłki nożnej na sekundę”.
3. Recykling do 90 % odpadów.
4. Zmiana świadomości ekologicznej.
5. Bezpieczeństwo ekologiczne.

PODSTAWOWE WNIOSKI

Ważne jest, aby w ramach projektów wzmocnić współpracę pomiędzy uczelniami, instytucjami naukowymi, przedsiębiorstwami, organizacjami lokalnymi. Projekty powinny być ukierunkowane na wzrost wiedzy i kompetencji w zakresie kultury. W trakcie Akademii podkreślono, że należy demonstrować przyszłościowość inwestycji w sferę dziedzictwa kulturowego, promowanie wartości kulturowych na szczeblu lokalnym i regionalnym, wdrażać innowacyjne projekty w zakresie ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego, szczególnie opracowywać wykorzystanie wartości turystycznych dziedzictwa kulturowego regionów przygranicznych.

PROGRAM WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ POLSKA – BIAŁORUŚ – UKRAINA 2014-2020

Wspólny Sekretariat Techniczny (WST)
ul. Domaniewska 39a, 02-672 Warszawa, Polska,
tel: +48 22 378 31 00
e-mail: pbu@pbu2020.eu

ODDZIAŁ W RZESZOWIE
URZĄD MARSZAŁKOWSKI
WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO,
ul. Poniatowskiego 6, 35-026 Rzeszów,
tel: +48 17 85 34 188
e-mail: rzeszow@pbu2020.eu

ODDZIAŁ W BRZEŚCIU
BRZESKIE TRANSGRANICZNE CENTRUM INFORMACYJNE
ul. Sowiecka, 46, 224005 Brześć, Białoruś
tel: +375 162 53 15 83
e-mail: brest@pbu2020.eu

ODDZIAŁ WE LWOWIE
WSPÓŁPRACA INFORMACYJNA I TRANSGRANICZNA
CENTRUM WSPARCIA DOBROSĄSIEDZTWO
ul. Tyktora 5, Lwów, Ukraina
tel: +380 322 61 02 59
e-mail: lviv@pbu2020.eu

www.pbu2020.eu